

H. J. KRAMM: *Beiträge zur ökonomischen Geographie der Deutschen Demokratischen Republik. Lehrbriefe für das Fernstudium der Lehrer.* Herausgegeben von Fachkommission Geographie 1962, 458 ss., ryc. 115, map-załączników 14, fot. 90.

W ostatnich latach pojawiło się na półkach księgarskich NRD kilka prac monograficznych z zakresu geografii ekonomicznej dotyczących tego kraju: w r. 1960 ukazała się praca G. Schmidt-Rennera¹ (przetłumaczona również na jęz. rosyjski), a w 1961 r. — praca O. Rausa i S. Freytaga². W r. 1962 ukazuje się omawiana tu monografia prof. dr H. J. Krammera. W odróżnieniu od pracy Schmidt-Rennera, autor nie przedstawia w niej środowiska geograficznego, odsyłając czytelników do prac z geografii fizycznej Niemiec takich autorów, jak F. Haefke (*Physische Geographie Deutschlands unter besonderer Berücksichtigung der Geomorphologie*, Berlin 1959) oraz J. F. Gellert (*Grundzüge der physischen Geographie von Deutschland*, Berlin 1958).

W całości pracy wyróżniają się dwie odrębne części: I — zawiera ogólną charakterystykę gospodarczą kraju, II — charakterystykę okręgów administracyjnych.

Na wstępie I części autor stwierdza, że postanowienia układów poczdamskich o budowie pokojowych i demokratycznych Niemiec zostały wprowadzone w życie jedynie na terenie powstałej w 1949 r. Niemieckiej Republiki Demokratycznej. W dotychczasowym rozwoju gospodarczym NRD można wyróżnić dwa etapy: 1) budowy podstaw socjalizmu z szybkim planowym rozwojem sił wytwórczych i tworzeniem nowych socjalistycznych stosunków produkcyjnych tak w przemyśle, jak i w rolnictwie; 2) zwycięstwa socjalizmu zakończonego socjalistycznym przeobrażeniem wsi, rozbudową bazy ekonomicznej, socjalistyczną reorganizacją rzemiosła i przemysłu. Z roku na rok wzrasta rola sektora socjalistycznego w gospodarce kraju, przy jednoczesnym zanikaniu roli dotychczas istniejących — państwowo-prywatnego, kapitalistycznego i drobnotowarowego. Udział sektora socjalistycznego w wartości produkcji przemysłowej wzrósł w l. 1950—1960 z 77,6% do 89,3%, gdy udział sektora prywatnego spadł odpowiednio z 22,4% do 3,6%.

Następny rozdział omawianej pracy poświęcony jest sprawom ludnościowym. Przedstawienie tak szerokiego zagadnienia na zaledwie 14 stronach dało w efekcie jedynie wzięte ujęcie najważniejszych problemów z tego zakresu. A właśnie w wyniku II wojny światowej problemy te nabrały w NRD szczególnej wagi. Nierównomierne rozmieszczenie ludności, stosunkowo niewielki przyrost naturalny, zmniejszająca się liczba mieszkańców kraju stawiają przed władzami szczególnie trudne zadania. Jednocześnie w l. 1946—1960 zmniejszyła się ludność wsi o 4,3% (z 32,3 na 28,0%), podobnie jak ludność małych miast posiadających poniżej 5 tys. mieszkańców (z 13,2% na 12,8%); wzrosła natomiast ludność miast posiadających ponad 20 tys. mieszk. Bardzo ważnym problemem są też dojazdy do pracy, które w niektórych zakładach przybrały znaczne rozmiary, a które, ze względu na ujemne ekonomiczne i społeczne skutki, muszą ulec ograniczeniu. Np. odsetek dojeżdżających do pracy w kombinacie Böhlen wynosi 93%, Leunawerke 86%, a Buna-werke 85% zatrudnionych.

W rozdziale następnym omówiony został przemysł NRD (na 140 s.). Przedstawiona została tu sytuacja wyjściowa, trudności i osiągnięcia kierowniczych czynników gospodarczych oraz charakterystyka poszczególnych gałęzi przemysłu. Autor stwierdza, że dysproporcje w strukturze i rozmieszczeniu przemysłu ist-

¹ G. Schmidt-Renner, *Wirtschaftsterritorium Deutsche Demokratische Republik. Ökonomisch-Geographische Einführung und Übersicht*, Berlin 1960, s. 472 (Patrz rec. w tym nr PZ — przyp. red.).

² O. Raus, S. Freytag — *Deutsche Demokratische Republik, Politisch-ökonomisch-geographische Übersicht*, Berlin 1961, s. 175.

niejące na terenie III Rzeszy, dały w rezultacie podziału Niemiec po II wojnie światowej przewagę części zachodniej pod względem posiadanego przemysłu ciężkiego (a zwłaszcza metalurgii), maszynowego i elektrotechnicznego, a na terytorium NRD — ogromne różnice w rozwoju gospodarczym obszarów północnych i południowych.

W ostatnich 10 latach czyniono wysiłki, by zlikwidować istniejące dysproporcje, jednak istnieją one także i obecnie. Na północ od linii Magdeburg—Dessau—Wittenberg—Finsterwalde—Cottbus pracuje tylko 20% ogółu zatrudnionych w przemyśle. Zamierzone w planie 7-letnim (1959—1965) inwestycje w okręgach północnych zapoczątkują zasadnicze i daleko sięgające przekształcenia struktury gospodarczej tych obszarów. W planie tym nastąpi podniesienie i rozszerzenie bazy ekonomicznej kraju przez reorganizację i racjonalizację produkcji oraz rozwinięcie twórczej inicjatywy pracowników. Szczególny nacisk położony został na przemysł chemiczny, maszynowy, elektrotechniczny (zwłaszcza elektroniczny), precyzyjny aparaty naukowe oraz na dalszą intensyfikację i mechanizację rolnictwa.

Omawianie poszczególnych gałęzi przemysłu rozpoczyna autor od energetyki opierającej się w 89% na węglu brunatnym, przy czym przedstawia bazę i bilans kraju w tym zakresie. Następnie charakteryzuje górnictwo węgla brunatnego i soli potasowej, a dalej złoża i hutnictwo żelaza, miedzi oraz aluminium. Bardzo ciekawą i pożyteczną stała się strona ilustracyjna tej części pracy przez zamieszczenie w niej szkiców geologicznych złóż i schematów procesów produkcyjnych. Autor podał też charakterystykę innych gałęzi przemysłu: chemicznego, mineralnego, maszynowego, elektrotechnicznego, precyzyjnego i optycznego oraz lekkiego.

Treścią rozdz. V są zagadnienia rolne. Autor stwierdza, że ogromne zadania, jakie stoją przed rolnictwem w NRD, mogą być zrealizowane przy racjonalnym wykorzystaniu warunków naturalnych oraz intensyfikacji i mechanizacji produkcji rolnej. Zakończona w NRD do r. 1960 kolektywizacja wsi zmieniła tu strukturę własnościową i wielkościową gospodarstw rolnych. Istnieją tu obecnie trzy typy gospodarstw spółdzielczych: LPG (*Landwirtschaftliche Produktionsgenossenschaft*), oraz gospodarstwa państwowe VEG (*Volkseigene Güter*) i MTS (*Maschinen-Traktoren-Stationen*). Szkoda tylko, że w dalszej części rozdziału zagadnienie rejonizacji upraw i hodowli zostało przedstawione bardzo ogólnie.

W rozdz. VI—IX przedstawiona została kolejno: gospodarka leśna, rybołówstwo morskie i śródlądowe (blisko 7-krotny wzrost połowów morskich w porównaniu z r. 1938), transport i komunikacja oraz handel zagraniczny i wewnętrzny.

W części II pracy omówione zostały okręgi administracyjne NRD (ss. 265—455) z podaniem ich charakterystyki geograficznej, ludnościowej i gospodarczej.

W tej części książki autor nie dał syntetycznego ujęcia regionów geograficzno-gospodarczych kraju, jego podziału na okręgi gospodarcze utożsamiając je z jednostkami administracyjnymi. Stało się tak z pewnością dlatego, że przeprowadzona w 1952 r. zmiana podziału administracyjnego miała na celu zbliżenie i dostosowanie jednostek terytorialnych do istniejących na danym obszarze więzi gospodarczych. A poza tym przypuszczać również należy, że podręcznikowy charakter książki nie pozwolił autorowi na szczegółowe przedstawienie regionalizacji gospodarczej kraju.

W niczym to nie umniejsza wartości pracy Kramma, książki ilustrowanej licznymi interesującymi mapkami (11 barwnych map-wkładek), szkicami i wykresami. Autor po omówieniu każdego zagadnienia podaje literaturę uzupełniającą i źródłową.

Książka Kramma jest więc cenną i potrzebną pozycją z dziedziny geografii ekonomicznej Niemiec współczesnych.

Marek Magdziarek